ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОФІЛЬМІВ НА ЗАНЯТТЯХ З РОЗМОВНОЇ ПРАКТИКИ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Кушнірчук О.О.
Ужгородський національний університет

Навчання студентів спілкування іноземною мовою передбачає використання всіх медіазасобів, з допомогою яких формуються та удосконалюються мовленнєві навички. Тому все більшої актуальності набуває застосування у навчальному процесі відеофільмів. Воно має певні переваги, а саме: безпосереднє відтворення іноземної мови її носіями, тренування візуального сприймання, автентичність, поєднання паралінгвальних компонентів з мовленням тощо. Т.Дмитренко зазначає, що до найважливіших характеристик такого навчання належать: результативність, економічність (за одиницю часу ефективно засвоюється більший обсяг лексичного матеріалу), ергономічність (навчання відбувається в умовах співпраці), створення високої мотивації до вивчення предмета, що дозволяє розвивати особистісні якості студентів [Дмитренко 2004]. Проблема полягає в якісному, методично продуманому відборі відеозасобів з урахуванням потреб кожного конкретного заняття. Такі заняття, на нашу думку, полегшують та оптимізують і процес викладання (для викладача), і процес учіння або ж сприймання (для студента). Н.Шляпіна з цього приводу робить наголос на те, що під час перегляду відеофільму необхідно постійно тримати у полі зору пізнавальну діяльність студентів, тобто максимально отримувати зворотню інформацію, на основі якої можна робити висновки про правильність сприймання та розуміння побаченого [Шляпіна 1985]. Справедливо зауважують окремі автори [Дмітрієва 1997] про неправомірність переоцінки дидактичних можливостей технічних засобів навчання, що виявляється у намаганні розв'язувати з їх

допомогою неадекватні за складністю педагогічні завдання. Щоб їх уникнути, необхідно вдаватися до глибокого аналізу дидактичних можливостей тих чи інших технічних засобів з урахуванням специфіки предмета викладання та навчально-методичних цілей.

Мета нашої публікації полягає в обгрунтуванні необхідності та доцільності використання технічних засобів, зокрема відеофільмів, у навчальному процесі вищої школи та розробці засобів практичного застосування на заняттях з розмовної практики німецької мови зі студентами старших курсів. Відповідно вирішуються наступні завдання:

- аналіз причин, мотивів роботи над фільмами при вивченні іноземної мови;
- прогнозування імовірних результатів навчального процесу у зв'язку із застосуванням розробленої методики;
- обгрунтування послідовності та доцільності проведення занять з використанням відеотехніки для формування мовленнєвих навичок та умінь в аудіовізуальному сприйнятті іншомовного тексту.

Аналіз ефективності та результативності навчального процесу при вивченні іноземної мови із застосуванням відеофільмів наводить на думку про те, що на таких заняттях відбувається „занурення в мовне середовище". Це неодноразово підкреслюють дослідники у працях, присвячених даній проблемі [Бережная 1998]. У більшості фільмів мовний матеріал є автентичним, тобто таким, у якому відбито повсякденне використання мови у різних сферах життєдіяльності людини. З'являється можливість чути і бачити, яким чином в мовному оточенні розмовляють дійові особи, прислухатися до їх інтонацій, ритму, особливостей мовлення. Окрім того, у фільмах подається як мовна, так і позамовна інформація (наприклад шуми, звуки, кольори, повторення кадрів і т.д.) Розмову у кіно-, відео фільмі можна не тільки чути, але й бачити. Зазначені фактори полегшують сприймання та розуміння іноземної мови.

Ще більше дидактичне навантаження мають художні фільми, оскільки в них ставляться та розв'язуються певні житейські проблеми, які потенційно можуть стати предметом для обговорення, а отже, причиною комунікації та розвитку мовленнєвих навичок. Студенти не тільки описують, коментують вчинки та поведінку персонажів фільму, але й порівнюють їх із власним життєвим досвідом. У такий спосіб викладач має змогу одночасно реалізувати дидактичні, розвивальні та виховні функції заняття. Зазвичай кінокартина впливає на емоційний стан глядачів, спонукає до обміну думками, до аналізу побаченого, отже, зумовлює так зване спонтанне мовлення. У свою чергу непідготовлене монологічне, діалогічне чи групове мовлення сприяє подоланню мовних труднощів і формує навички та уміння висловлюватися іноземною мовою.

Виникає закономірне запитання: що може спричинити небажання студентів розмовляти іноземною мовою на занятті? Практика показує в основному дві причини. З одного боку, – це мовна перешкода, що, як правило, поєднана з психологічним бар'єром спілкування взагалі, тобто це не що інше, як страх перед

мовленням. Якщо студент набув такого досвіду, то надалі він віддає перевагу мовчанню. Якщо ж у процесі оволодіння мовою зменшується страх перед мовними помилками, студент поступово засвоює психологічні прийоми спілкування, то одночасно полегшується висловлювання іноземною мовою. З іншого боку, – це байдужість, незацікавленість студента вести діалог. Тут важливу роль відіграє уміння викладача творчо спонукати студентів до участі в комунікативних актах. Саме він повинен виявити бажання студентів до обміну думками, незважаючи на їх мовчазність, мовні страхи, психологічні бар'єри тощо. Важливо вибрати для перегляду такі фільми, у яких порушуються проблеми, що є актуальними для молодіжної аудиторії. Викладач повинен бути добре підготовленим до опрацювання фільму, знати, чого він хоче досягти від відеоперегляду і поставити конкретні цілі-завдання перед студентами. Викладач виступає „режисером" заняття і встановлює свої правила перегляду, які обов'язково повинні підпорядковуватися прогнозованому результату, якого він намагається досягти. Систематичне сприймання студентами іноземної мови завдяки фільмам формує ряд умінь:

- розуміння побаченого (у фільмі комбінується зображення із звуком, взаємопов'язуються мовні та позамовні елементи. Schwerdtfeger підкреслює, що мовне розуміння залежить від візуального сприйняття мовця [Schwerdtfeger 1989];
- виникнення асоціативного, спонтанного та аргументованого мовлення (висуваються гіпотези, передбачення щодо подальшого розвитку подій, стосунків між людьми; обговорюються конфлікти, окреслюється власна позиція; висловлюються думки, судження щодо певної проблеми). У результаті такої роботи в студентів розвиваються фантазія, уявлення, креативне мислення;
- опрацювання різних за змістом текстів: аналіз почутих у фільмі монологів, діалогів, повідомлень і т.д. відбувається на основі надрукованих „транскриптів" з ґрунтовним поясненням лексичних та стилістичних особливостей. У процесі виконання аналітичних вправ студенти сприймають речення не як прості ланки слів, а як певний зміст, пов'язаний із зображенням, звучанням, контекстом, тому вони, відповідно, краще запам'ятовуються на слух;
- поповнення словникового складу студента сучасною розмовною лексикою, яка використовується в різних комунікативних актах.

Завдання педагога зводиться до того, що він повинен розвинути у студентів всі вищезгадані уміння та навички за допомогою відеофільмів, адже „телекомунікаційні засоби надають змогу формувати власні думки, вести дискусію, аргументовано доказувати власну точку зору" [Бєлявцева 1998].

Студенти, відповідно, отримують наступні завдання:

- уважно дивитися художній фільм, беручи до уваги лінгвістичні та екстралінгвістичні особливості мови дійових осіб;
- сприймати зміст відеофільму візуальними центрами мозку [Schwerdtfeger 1989];
- бути активно задіяними до виконання комплексу спеціально підібраних вправ;

- включатися в дискусію про поняття, проблеми, які розкриваються у фільмі;
- у спонтанному мовленні проявляти уміння логічно та творчо мислити.

Досвід використання відеотехніки у навчальному процесі показав, що цей медіазасіб повинен активно використовуватися при вивченні іноземної мови, позаяк він сприяє розвитку аудіовізуальної пам'яті. Робота над фільмом може розпочатися тільки за умови повної методичної готовності викладача, під якою слід розуміти досконале знання змісту навчального відеофільму.

Кожне заняття починається вступним словом педагога щодо теми, ідеї, напрямків дискусії. Опитується думка глядачів про пов'язані з темою заняття проблеми, проводиться асоціограма до певних понять, почуттів, які лежать в основі фільму. Поступово зростає зацікавленість, активізується мисленнєва діяльність, встановлюється атмосфера співпраці між викладачем та студентами. На початку заняття слід ознайомити студентів-глядачів з роздатковим наочним матеріалом, який обов'язково повинен бути у кожного, хто бере участь в опрацюванні. Сюди належать: перелік використаних у фільмі нових лексичних одиниць, висловлювань, прислів'їв з тлумаченням їх значення на іноземній мові; різні лексичні завдання; „транскрипти" (надруковані відтворення виголошених діалогів), які полегшують розуміння побаченого і почутого.

Усі творчі вправи, які викладач планує провести під час опрацювання фільму, спрямовані на розвиток в аудиторії навичок повноцінного сприймання іноземної мови та спонтанного мовлення. На думку І.Друзь, викладач під час виконання таких завдань лише коригує комунікативно значущі помилки, не обмежуючи і не придушуючи ініціативи студентів в іншомовному спілкуванні. При цьому увага студентів акцентується на певних мовних і мовленнєвих явищах, створюються умови для осмислення ними й закріплення в певних діях комунікативних умінь, розширення й збагачення лексичного запасу [Друзь 4]. Форми роботи можуть бути різноманітними: індивідуальна, партнерська (викладач-студент, студент-студент), групова, колективна та інші. Виконання вправ у групі веде до безпосереднього обміну запитаннями-відповідями між собою, студенти вчаться один від одного, „оживають" у своїх висловлюваннях, проявляють активність, долаючи страх перед мовленням.

Оскільки перегляд фільму відбувається з метою повного оволодіння аудіовізуальною мовою (змістом фільму), то пропонуються різні форми роботи, які уповільнюють процес „бачити і чути" зображуване для того, щоб полегшити його повне розуміння. Нижче наводимо деякі з них.

1. Демонстрування фільму без озвучення. Сприймаючи візуальне зображення без жодного звука, шуму, глядачам пропонується висунути гіпотези щодо зображуваних епізодів, тобто подій, які розгорталися в них. Знання та творчий підхід до цього завдання із застосуванням уявлення та фантазії допомагають кожному студентові обгрунтувати логічність своєї версії, своє бачення зображуваного. До уваги беруться рухи, жести, міміка, дії людей, їх довкілля і т.д. Такий вид роботи, спрямований на візуальне сприйняття, стимулює творчий

процес і сприяє розвитку навичок усного мовлення. В.Бережная вказує на те, що при цьому вводяться та тренуються різні мовні структури: „die Ausdrücke der Vermutung und der Annahme, Phraseologie des Glaubens und Nichtwissens, die Personenbeschreibung im Zusammenhang mit vermuteten Täfigkeiten" [Бережная 1998].

2. Звук без зображення. Такі вправи спрямовані на звукове сприймання тексту. Глядач повинен сконцентруватися на музиці, голосах, шумах, інших звуках та уявити собі можливий перебіг подій. Візуальне переживання тональності, інтонації, емоцій, темпу, ритму та інших супровідних звукових елементів допомагає розвитку уявлення при формулюванні власного тлумачення почутих та побачених сцен фільму. Отже, студенти повинні за допомогою цього виду роботи закріпити навички „монтажного мислення" і запропонувати свою версію імовірних подій, вміти їх викласти та обгрунтувати, щоб їхні прогнозування та передбачення логічно співвідносилися з текстом фільму.

3. Пропонується ряд спеціальних вправ із використанням зображення та звуку одночасно. Завдання добираються до певних сцен, кадрів, які інколи потребують повторного перегляду для кращого розуміння. Вони спрямовані на формування мовленнєвих, лексичних, граматичних навичок, на розвиток умінь набувати, аналізувати і взаємопов'язувати нові знання. Вправи на формування таких умінь спрямовані, як вважає А.Федоров, на тренування звуко-зорової пам'яті, на стимуляцію творчих здібностей, на імпровізацію, на розвиток самостійності, культури мислення, здатності використати отримані знання в комунікативних ситуаціях [Федоров 2004]. Так, наприклад, в основі літературно-описових завдань, для яких обирається емоційно багатий, змістовний, вражаючий кадр, лежить спонтанність і креативність. Від кожного студента очікується його оригінальна інтерпретація міміки та жестів, індивідуальне тлумачення побаченого, аналізується як внутрішній, так і зовнішній світ героя. Емоційний стан людини та її мову допомагає розкрити використана у фільмі музика, яка викликає певні почуття. Схематично цю модель можна представити таким взаємозв'язком: музика – почуття – мова.

Показником умінь студентів сприймати аудіовізуальний текст є готовність до роботи над переглянутим матеріалом, до переказу, дискусії. Таким показником вважається миттєва реакція на запитання „викладача-режисера", вміле використання у мовленні нових лексичних одиниць.

Отже, робота над відеофільмом повинна носити поетапний характер, тобто завдання і вправи поділені таким чином, щоб студенти поступово активізували своє мислення та сприйняття іноземної мови. В.Бережная виділяє перший етап, підготовчий, який передбачає усунення мовних труднощів звукового ряду (невідомі слова, висловлювання, приказки, власні назви, жаргонізми, діалектизми тощо). Лексика пояснюється і закріплюється в лексичних вправах [Бережная 1998]. Перед показом фільму викладач повинен також презентувати тему та проблеми, яким присвячений зміст, і спонукати студентів до обговорення їх

актуальності та шляхів розв'язання. Студентами в процесі дискусії заповнюються асоціограми до тих понять, які найбільш повно розкривають зміст фільму.

На комунікативному етапі*(тобто під час перегляду) здійснюється детальне опрацювання аудіовізуального тексту з урахуванням лінгвістичних та екстралінгвістичних особливостей. Форми опрацювання фільму можуть бути різноманітними, але вони повинні спрямовуватися на подолання страху перед мовою, на здобуття та удосконалення всіх навичок, що сприяють розвитку зв'язного мовлення. З метою формування комунікативних навичок проводяться:

- переказ епізодів з використанням нової лексики;
- інтерпретація візуально сприйнятих сцен (жестів, міміки) і навпаки – епізодів, почутих без зображення та порівняння дій із гіпотезами;
- опис зображених у стоп-кадрі персонажів, предметів, стосунків тощо. Письмове виконання цього завдання веде до набуття навичок у письмі;
- удосконалюється монологічне та діалогічне мовлення завдяки проблемному обговоренню;
- у кульмінаційних моментах пропонується зупинити показ з метою розвитку сценарної фантазії: для формулювання імовірних сценарних задумів. Поступово креативні завдання-вправи ведуть до зацікавленості студентів навчальним процесом та підвищення мотивації навчальної діяльності;
- мовного вираження набувають почуття, які виникають при прослуховуванні музики, що супроводжує фільм. Обов'язково повинна прозвучати відповідь на запитання, що може сказати музика про фільм?;
- різні види роботи проводяться для подавання та закріплення лексичного мінімуму. У різних комунікативних актах студенти набувають такі навички, як засвоєння великої кількості мовленнєвих одиниць, чітке висловлювання своєї думки, аналіз людських взаємин, характерів, дій, гнучке варіювання новим лексичним матеріалом: словами, словосполученнями, приказками і т.д.

Отже, цей етап включає тренувальні вправи, спрямовані на формування умінь використовувати лексичні, граматичні, синтаксичні, стилістичні знання в різних комунікативних ситуаціях.

Завершальний етап має творчий характер, і на ньому підбиваються підсумки проблем, які лежать в основі відеофільму, відбувається мовленнєва імпровізація на задану тему, враховуючи вік, інтереси, здібності та знання студентів. І.Друзь наголошує, що „завдання викладача на цьому етапі полягає в тому, щоб змоделювати ситуацію, максимально наближену до реальної практики спілкування" [Друзь 2002].

Після перегляду фільму пропонується в дискусійній чи письмовій формі обговорити можливість розв'язання проблем чи конфліктів, емоцій, які були викликані фільмом, висловити своє ставлення та майбутнє бачення зображуваних подій. На всіх етапах роботи над фільмом завдання повинні бути продуманими, змістовними, обґрунтованими, доцільними, спрямованими на оволодіння

навичками та уміннями іншомовного спілкування. Мета таких завдань полягає у формуванні іншомовного аудіовізуального тексту, звукозорової пам'яті, креативного мислення та повноцінного спілкування.

Використовуючи відео в навчальному процесі, слід пам'ятати, що пасивний перегляд не приносить ніякої користі, і кожне заняття повинно бути цілеспрямованим, розвивати у студентів інтереси, здібності до асоціативного та спонтанного мовлення, збагачувати активний лексичний мінімум, формувати навички опрацьовувати з лексичного, граматичного та стилістичного боку різні телевізійні тексти, тренувати сприйняття іноземної мови на слух. Фільм – це спеціальний вид тексту, який містить у собі матеріал, корисний з пізнавальної, виховної, мовної та естетичної точок зору. Для опрацювання фільму мають бути розроблені „специфічні" вправи, які здійснюються в певній послідовності: на основі допоміжного „Arbeitsheft" або самостійно розроблені викладачем.

Особливість використання фільму як засобу медіа-освіти полягає в тому, що в ньому відбувається реальне відображення сучасного стану та використання мови, на яких ґрунтуються спеціально розроблені завдання. Аналіз фільму та його інтерпретація можуть відбуватися тільки на основі знань та розуміння його мови. Всі вправи вимагають від студентів творчої мовної діяльності, починаючи з пояснення асоціограм та розуміння понять, проблем, почуттів (перед переглядом) і закінчуючи висловлюваннями про можливе розв'язання розгорнутих конфліктів, проблем, ситуацій (після перегляду).

Здобуті під час аналізу кінофільму мовленнєві та аудіовізуальні навички забезпечують різнобічне сприйняття іншомовного тексту та уміння орієнтуватися в будь-якій комунікативній ситуації.

Таким чином, розглянута нами методика застосування відеофільмів при вивченні німецької мови студентами старших курсів ґрунтується на реалізації завдань креативного характеру. Зазвичай вони добираються на основі змісту навчального матеріалу, характеру вимог та завдань, які ставляться на даному занятті, від форм роботи тощо. Окрім того, береться до уваги необхідність повторення та закріплення отриманих знань, умінь та навичок. Такі завдання спрямовані на реалізацію основних функцій будь-якого заняття:

- навчальних або дидактичних;
- адаптаційних;
- розвивальних;
- управлінських або організаційно-методичних.

Під навчальною функцією слід розуміти засвоєння знань про закономірності та прийоми (лінгвістичні та психологічні) сприймання та аналізу медіатекстів, здатність застосовувати здобуті знання на практиці та логічно мислити.

Адаптаційна функція проявляється на так званому підготовчому етапі спілкування через відеофільм.

Розвивальна передбачає формування мотиваційних (компенсаторних, терапевтичних, рекреативних та інших), а також вольових особистісних якостей та досвіду творчого контакту з медіа.

З допомогою управлінської функції забезпечуються оптимальні умови для аналізу змістових (сюжетних) ліній відеофільму.

Окрім того, методика передбачає, як ми показали вище, різні способи роботи з відео текстами:

- дескриптивний (переказ змісту, послідовність подій);
- класифікаційний (визначення місця відеотексту в історичному та соціокультурному контексті);
- аналітичний (аналіз структури та мови фільму);
- особистісний (опис стосунків, переживань, почуттів, спогадів, асоціацій, викликаних змістом фільму);
- пояснювально-оцінний (формування власних суджень про змістовий бік фільму, загалом про його позитивні сторони відповідно до існуючих у суспільстві естетичних, моральних та інших критеріїв).

Застосування відеофільмів на заняттях з іноземної мови при відповідній методиці їх використання у поєднанні з іншими формами роботи, як традиційними, так і інноваційними, надасть можливість активізувати навчальний процес, зокрема сприймання оригінальної мови, яка відтворюється безпосередньо носіями; прискорити засвоєння нової лексики і мінімізувати час, необхідний для переходу її в активний словниковий запас студентів, зробить процес формування професійних умінь та навичок більш керованим.

Іншими словами кажучи, при зазначеному підході навчальний процес набуває суб'єкт-суб'єктного характеру, у якому студент автоматично перетворюється з об'єкта (який здебільшого пасивно сприймає нову інформацію) в суб'єкт, що включений в активну пізнавальну діяльність. Основою такої діяльності є співпраця, що ґрунтується на рівноправних, партнерських стосунках учасників навчального процесу.

Враховуючи викладене нами в даній публікації, хочемо підкреслити важливість проблеми застосування сучасних телекомунікаційних засобів для подальших наукових пошуків. Актуальними, на наш погляд, залишаються питання удосконалення мовленнєвої культури студента - майбутнього вчителя іноземної мови через застосування відеозасобів, обґрунтування медіаосвіти студентів, що здобувають фах перекладачів та ряд інших. Окрім того, важливими видаються наукові розвідки прикладного змісту, зокрема ті, що стосуються розробки педагогічних технологій застосування засобів зв'язку в процесі викладання іноземних мов у вищих закладах освіти. Засоби зв'язку представляють сьогодні важливе джерело доступної й актуальної інформації та автентичних текстів практично з будь-якої теми. Вони стають одним із найпривабливіших додаткових джерел інформації для тих, хто вивчає та викладає німецьку мову.

Література

Бєлявцева Т., Лобас Т. Застосування методу проектів при формуванні пізнавальної активності учнів // Відкритий урок. – 2004. - № 5-6. - С. 24-25.

Бережная В.В., Остапенко В.В. Использование видеоматериалов на уроке иностранного языка // Язык и литература в школе. – 1998. - № 1-2.- С. 24-28.

Дмитренко Т.А. Образовательные технологии в системе высшей школы // Педагогика. – 2004. - № 2. - С. 54-60.

Дмитриева Е.И. Дидактические возможности компьютерных телекоммуникационных сетей для обучения иностранным языкам.- 1997.- № 4.- С.22-27.

Друзь Г. Ділова гра як засіб навчання студентів професійного спілкування іноземною мовою // Рідна школа. – 2002. - № 6. - С. 67-70.

Неділько А.Г. До питання застосування автентичних матеріалів для навчання іноземних мов // Іноземні мови. - 1998.-№4. - С. 11-15.

Федоров А.В. Специфика медиаобразования студентов педагогических вузов // Педагогика. – 2004. - № 4. - С. 43-51.

Шляпина Н.И. Телевидение как средство управления учебной деятельностью студентов // Сб. научн. тр. Моск. пед.инст.иностр. яз. – Вып. 256, 1985, с. 125-134.

Germana D'Alessio. Deutshe Spielfilme der neunziger jahre. Arbertshelf für den Unterricht. Goethe Institus. 2000. – S. 235.

Schwerdtfeger I.C. Schen und Verstehen, Arbert mit Filmen im Unterricht Deutsch als Fremdsprache. – Berlin: Langenscheidt, 1989. – S. 192.

Resümee

An der Verwendung von Videofilmen im Fremdsprachenunterricht wird großes Interesse gezeigt. Es gibt wichtige Gründe und Motive zum Einsatz von Filmen im Unterricht. Die Filme stellen meist authentisches Material dar, spiegeln den deutschen Sprachgebrauch wider. Das im Film Gesprochene befindet sich in einem sicht – und hörbaren Kontext, wodurch das Verstehen des Gesprochenen erleicht wird. Die Spielfilme haben häufig eine emotionale Wirkung und motivieren den Lernenden dazu, über das Gesehene zu sprechen. Aufgrund der filmtechnischen Eigenschaften der Videofilme lassen sich verschiedene filmspezifische Übungen durchführen.. Die Arbeit an Filmen soll zu einem festen Teil des Fremdsprachenunterrichts werden.